

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію ШЕЛУХІНА ВОЛОДИМИРА АНАТОЛІЙОВИЧА

«ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОНЦЕПЦІЇ

МІКРО-МАКРО ПЕРЕХОДІВ ДЖ. С. КОЛМЕНА»

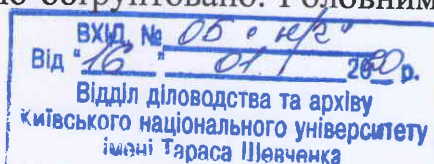
Дисертацію подано на здобуття наукового ступеня кандидата

соціологічних наук

за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології

Ідея теоретичного синтезу у соціології вирве соціологічними просторами щонайменше з початку 1980-х років – часу коли почали виходити томи «Теоретичної логіки в соціології» Дж.Александера. Але незрідка заклики подолати ситуацію войовничих шкіл у соціології та перейти до синтезу так і залишалися wishful thinking, а реальність соціологічного синтезу наближалася до статусу ще одного продукту соціологічної уяви – «привиду комунізму». Соціологічне теоретизування незрідка залишається у рамках кордонів окремих шкіл та не поспішає think outside of the box. У цьому контексті дисертація В.Шелухіна є на часі, позаяк розглядає теоретичний синтез за допомогою ідей, як мислителя, так і дослідницької програми, які не є надто популярними / відомими в Україні, а саме Дж. Колемана та теорії раціонального вибору. Мушу зазначити, що теорії раціонального вибору не надто пощастило на наших соціологічних теренах – якщо цей напрям і згадується, то переважно відтворюється його критика мислителями світ-системної орієнтації, які схильні заперечувати в принципі наукову цінність шкіл, які акцентують на індивіді, їхньому раціо та максимізації поінформованості й «прибутковості» соціальної дії. У рамках цієї ширшої проблематики дисертант вдало знаходить власну дослідницьку нішу, а саме – епістемологічну проблематику у контексті зв'язків та переходів поміж макро та мікрорівнями.

В.Шелухіну вдається досягнути гармонії форми та змісту свого тексту. Проголосивши епістемологічні студії предметом свого аналізу, автор пропонує нашій увазі дисертацію, яка є вдало структуровано, а аргументація презентується послідовно та логічно обґрунтовано. Головним критерієм якості

дисертації з історії та теорії соціології виступає коло джерел, яке автор використовує та запроваджує до наукового обігу. За цим критерієм робота дисертанта є надзвичайно успішною – він демонструє як ерудицію, так і навички високопрофесійного екзегетика. Водночас, акцентуючи на логіці пізнавального процесу, автор не нехтує соціологією пізнання та науки, що засвідчується активним використанням ідей П.Фесрабенда.

Дисертант також надзвичайно вдало демонструє обмеженості попередніх спроб теоретичного синтезу, причому не лише поміж соціологічними дослідницькими програмами, але й міждисциплінарний синтез, головню між соціологією та економікою (звісно, тут йдеться про ліміти Парсонсової спроби інтеграції інсайтів соціології та економіки).

З точки зору історичної соціології надзвичайно цінними та корисним є розмисли автора, які базуються на текстах Колмена щодо правових змін, які спричинилися до постання поняття «юридична особа», що своєю чергою спричинилося до формування західних корпорацій – організаційної «клітини» західного (раціонального за М.Вебером) капіталізму. В історико-соціологічному контексті важливим відкриттям дисертанта термінологічних паралелей поміж Колменом та К.Полані – йдеться про використання обома мислителями терміну «велика трансформація» для позначення процесів «походження наших часів» (origins of our time). Вельми евристичним є і розмисли автора у річищі Колеманового дискурсу про перехід до модерну, як цілеспрямовано сконструйованого суспільства. Дисертант вельми переконливо формулює свою інтерпретацію ідей Колмена: «Для подальшого розгляду принциповим є узагальнити дві дилеми концепції мікро-макро переходів Дж. С. Колмена:

- 1) раціональність як універсальний принцип соціологічна теоретизування та водночас історично лімітована онтологічна риса соціальної структури;
- 2) структурне виправдання логіки методологічного індивідуалізму. Самостійний індивід як автономний соціальний актор для Дж. С.

Колмена, отже, «виникає» разом із генезою нових корпоративних акторів, фактично, одночасно із модернізацією, яка дозволяє виступати саме індивіду як окремому соціальному актору, що прив'язує логіку індивідуалістичного пояснення до структурних передумов» (с. 26).

Дисертант також вельми переконливо реконструює інтелектуальну генеалогію теорії раціонального вибору, яку він виводить з пошуків соціальної філософії нового часу: «В аналізі переходу від природного до суспільного стану кристалізувалися саме ті проблеми та ідеї, що в модифікованій формі, вочевидь, знайшли подальшу розробку в інтелектуальних традиціях, які уможливили постання теорії раціонального вибору, а саме: 1) проблема формування норм; 2) проблема формування надіндивідуальних структур пов'язаних із цими нормами; 3) проблема передачі прав» (с. 38-39).

За умов коли українська соціологія перебуває під дією соціальних сил, які вмотивовують її to go global, важливим є актуалізація спадщини українського вченого В.Петрова для експлікації поглядів Монтеск'є, який до певної міри може розглядатися як попередник теорії раціонального вибору.

Для мене важливим результатом дисертації є об'єктивне, наукове обговорення автором соціологічно релевантних ідей Чикагської школи економіки. На жаль, у соціально-теоретичному дискурсі домінують виразно протилежні та ідеологізовані інтерпретації цих ідей – або некритичне захоплення, або апріорне заперечення.

Результати дисертаційної роботи є переконливо обґрунтованими і отримали логічну, стилістично привабливу форму. Дисертація засвідчує професійну компетентність автора та наявність креативної, водночас дисциплінованої соціологічної уяви, яка водночас є закоріненою у досконалому володінні соціологічними текстами, як класичним, так і новітніми.

Відтак, дисертація В.Шелухіна демонструє наявність як новизни, так і переконливого обґрунтування цієї новизни за допомогою теоретико-логічних та історико-соціологічних аргументів. Така вдала комбінація, на мій погляд, не є надто поширеною в українських дисертаціях з теорії та історії соціології.

Автору вдається надзвичайно вдало реконструювати онтологічний аргумент Колемана та його внутрішню суперечливість, успішно обґрунтувати ідею легітимного стандарту соціологічного теоретизування, надати переконливу критику класика теорії раціонального вибору Й.Елстера та успішно застосувати ідеї Колмена до аналізу соціальних практик – процедур прийняття рішень у Верховній Раді України та інтернет-піратства.

Методологія автора є релевантною предмету дослідження та коректно застосовується.

Коли оцінюються роботи теоретичного плану завжди постає питання про їхню практичну цінність. У вік гегемонії неолібералізму відмовками у душі «немає нічого практичнішого за гарну теорію» обійтися неможливо. Автор успішно демонструє практичну релевантність узагальненого соціологічного дискурсу, причому ця релевантність стосується не лише викладання соціологія та теоретичного будівництва, але аналізу соціальних проблем, аналізу, який активно сприяє виробленню підходів до розв'язання цих проблем.

Надзвичайно високий рівень роботи, блискуча ерудиція автора та логічна вишуканість й переконливість його аргументів задають високу планку очікувань та вимог до його тексту. Дисертація спонукає до подальших розмислів та вмотивовує мене сформулювати певні дискусійні зауваження, мета яких не у підваженні цінності роботи, а у продовженні комунікації щодо проблематики дисертації В.Шелухіна.

1) Автор іноді втрачає відчуття історичного контексту. Так на стор. 17 дисертації автор пише таке: «спекулятивну лихоманку у Британії на поч.. XVIIIст., пов'язану зі створенням в якості акціонерного товариства для колонізації островів у Тихому океані та торгівлі з іспанськими колоніями в Латинській Америці, Компанії Південних морів». Але саме поняття Латинська Америка з'явилося у 19-му сторіччі, задовго після подій, про які йдеться.

2) У роботі здійснюється продуктивний аналіз телеграм-каналу з «піратськими» джерелами, але дисертація виграє б від проведення аналізу такого ресурсу як Sci-Hub за допомогою концепцій та методології теорії раціонального вибору.

3) Авторіві варто було б зробити дві речі: а) вступити у полеміку з критиками теорії раціонального вибору з боку представників лівого, структурно

та «світ-системно» орієнтованих мислителів; б) експлікувати знахідки науковців, які здійснювали «польові» дослідження «реальних» суспільств за допомогою концепцій та методів теорії раціонального вибору (зокрема, бюрократії).

4) Свого часу Дж.Александр у своїй вже класичній статті про центральність класиків у соціології завважував, що для соціологічного дискурсу є однаково важливими як присутності, так і відсутності. Такою відсутністю у дисертації є І.Лакатос, чії ідеї виглядають – у всякому разі на мій погляд – сумісними з дискурсом автора. Використання методології дослідницьких програм уможливило б ще чіткіше окреслення та обґрунтування дисертантом власної аргументації.

Основні положення дисертації В.Шелухіна вповні відображені в численних публікаціях автора. Дисертант також раціонально скористався з можливостей які глобалізація та євроінтеграція надають сучасному досліднику та пройшов стажування у провідному університеті Швеції. Зміст дисертації адекватно відтворено в авторефераті. Робота також пройшла належну апробацію на наукових конференціях.

Дисертація В.Шелухіна є завершеною роботою, яка містить оригінальність та новизну; водночас положення роботи є обґрунтованими за допомогою логічних побудов та емпіричного матеріалу. Поза всяким сумнівом, текст дисертації та публікацій автора уможлиблює однозначний висновок про вповні особистісний / оригінальний / самостійний характер його роботи.

Підсумовуючи, вважаю, що В.Шелухін розв'язав важливу наукову проблему якою експлікація епістемологічних засновків підходу Дж.Колемана до питання про зв'язок мікро- та макрорівнів соціальної організації. Наголошую, що дисертація В.А. ШЕЛУХІНА «ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОНЦЕПЦІЇ МІКРО-МАКРО ПЕРЕХОДІВ ДЖ. С. КОЛМЕНА» є самостійним, довершеним дослідженням, положення якого характеризуються новизною та обґрунтованістю

Усе зазначене вище дає всі підстави для висновку, що дисертація відповідає вимогам МОН України до робіт на здобуття наукового ступеня

кандидата наук, зокрема пунктів 9, 11, 12 положення про «Порядок присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор – ШЕЛУХІН ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології.

Офіційний опонент –
 доктор соціологічних наук,
 професор, зав. кафедри соціології
 Національного технічного університету України
 «Київський політехнічний інститут
 імені Ігоря Сікорського»

П.В.Кутуєв

Підпис засвідчую

Вчений секретар КПІ ім. Ігоря Сікорського

А.А.Мельниченко

